

VERONICA BĂLICI
Institutul de științe ale Educației
(Chișinău)

CONȘTIINȚA LINGVISTICĂ – VALOARE DEFINITORIE A FIINȚEI UMANE

Abstract

Linguistic consciousness as a unity of language and culture is a fundamental value of a human being. It is a special form of human general consciousness as it takes its constant features. Education, which aims at forming linguistic consciousness, is defined as linguistic education. Formation of linguistic consciousness is a kind of insurance against chaos; it confers unity and integrity to human being in the process of its growing.

Interesul nostru pentru subiectul tratat este determinat de interogațiile cu privire la valoarea pe care o conferă fenomenului de europenizare și globalizare sentimentul național și identitatea culturală ca scop central al devenirii și demnității umane. Or, orice întrebare cu privire la un lucru, afirmă M. Heidegger, presupune că el necesită a-i determina din nou sensul, a i-l restitui. Marele filozof german se întreabă în ce constă omenescul omului, adevărata demnitate a lui? Tot el adevărește: în esența sa. Omul este păstorul Ființei și el ființează doar în esența sa. Dar el se întâlnește anevoie cu esența sa, adică cu sine însuși [13, p. 327-328].

Majoritatea oamenilor *există*, susține Șt. Lupașcu, și ei nu au conștiința de a fi [15, p. 128]. Aceasta din urmă ar presupune alegerea *istoriei* – a comunității de dragoste și destin, în mod rațional și responsabil. Însă orice motiv pur exterior, obișnuința, nonvalorile – toate conduc spre devenirea întru devenire – „moartea spirituală a unui popor, stat sau individ”, iar spiritul comunitar este ca și cum dizolvat [23, p. 22].

De aceea viața nu trimite la ea, scrie celebrul filosof Hegel, ci la conștiință [12, p. 119]. Dar lăcașul sinelui nu este Ego-ul psihologic, ci Spiritul, care e *realitatea etică*, el fiind unitatea și identitatea tuturor [Ibidem, p. 248]. C. Noica va afirma și el că problematica ființei este de înțeles prin unitatea de conștiință a spiritului – *devenirea întru ființă* – expresie a reînnoirii ontologice și a desăvârșirii umane [18].

Conștiința, ca finalitate a vieții și educației, pentru cei mai de seamă cugetători ai omenirii, este identificată cu însăși ființa umană. Ea se definește ca *valoare imanentă*, ca stare de fapt a ființei umane, ca dimensiune dinamică, ca *valoare in actu* a acesteia: conștiința *este*, dar mai ales conștiința *devine*. Conștiința reprezintă filonul personalității umane și are drept caracteristici constante *unitatea cunoașterii, reflexivitatea, atitudinea intelectuală, gândirea articulată, devenirea conștientă* (Spirit), *afectivitatea* (Socrate, R. Descartes, Im. Kant, W. Hegel, K. Popper, M. Heidegger, Șt. Lupașcu, C. Noica, L. Blaga). Ea este starea prin care fiecare om se simte participant și responsabil față de tot ceea ce se întâmplă în lume și în realitatea în care el trăiește. Această metastructură sau activitate cognitivă

sui-generis, caracterizată printr-o emergență interogativă ireductibilă, se exprimă prin limbă, fiind fenomenul care dă seama despre sine însuși, adică se conștientizează pe sine.

Hegel afirmă că asigurarea certitudinii spiritului în el însuși este limba: „limbajul este aceea în care spiritul capătă existență. Limbajul este conștiința-de-sine existentă pentru ceilalți” [13, p. 367].

Când limbă e tratată sub aspect profund ontologic, drept „casă a ființei noastre”, filozoful culturii M. Cimpoi se întoarce la gândirea eminesciană, la fel ca Noica, și ne dezvăluie că Eminescu și Heidegger se întâlnesc la o distanță de aproape o sută de ani: „Nu noi suntem stăpâni ai limbii, ci limba e stăpânul nostru” (M. Eminescu) și apoi „Omul se poartă ca și cum el ar fi făuritorul și dascălul limbii, când de fapt ea rămâne stăpâna omului” (Heidegger) [2, p. 18; 19, p. 122]. Adevărul este că omul este și devine numai în măsura în care dispune de limbă, ca valoare supremă a tuturor valorilor.

Ființa umană nu există altfel decât prin limbă și în limbă, iar omul vorbește „în măsura în care corespunde limbii”. Și deoarece „limba este locul de adăpost al Ființei”, dimensiunea ontologică a limbajului se rezumă la necesitatea de „a conduce limbajul ca limbaj spre limbaj” (M. Heidegger). Acest lucru este posibil atunci când gândirea devine profundă. Dar, când limba ajunge sub dictatura opiniei publice, nu se mai gândește. Pericolul provine din periclitarea esenței omului. Prin urmare, omul „trebuie să devină conștient de seducția exercitată de opinia publică și de lipsa de vlagă a existenței private” [13, p. 324-326].

Ceea ce este problematic constă în faptul că dereglarea secvenței „ascultare-vorbire” a condus la dereglarea raportului omului cu Ființa [Ibidem, p. 372]. Limba nu trebuie gândită pornind de la corespondența cu esența omului, căci „esența limbii ține de Istoria Ființei. Se cuvine să gândim esența limbii ca provenind din corespondența ei cu Ființa și anume ca fiind această corespondență, adică lăcaș al esenței Omului” [Ibidem, p. 326-339].

Astfel, putem înțelege de ce sărăcia limbii derivă din periclitarea esenței omului. Folosirea corectă a limbii nu suprimă acest pericol, limba rămânând „o simplă carcasă în spatele căreia oamenii își văd de uneltirile lor”. Gândirea și poezia pot orienta limba către o structurare mai originară. Gândirea aduce în limbă cuvântul nerostit al Ființei, iar limba este ridicată în locul de deschidere a Ființei. Numai atunci „limba este în acea modalitate misterioasă și care totuși ne domină constant, străbătându-ne” [Ibidem, p. 364-365].

În acest sens, unicul scop al gândirii, care este neobișnuit de simplu, este aducerea în limbă a acestei veniri a Ființei. Așadar, rostirea despre Ființa înțeleasă ca destin al adevărului e legea supremă a gândirii. Pentru M. Heidegger „legea rostirii cuvenite gândirii care se mișcă pe planul Istoriei Ființei este: *rigoarea meditației, grija sporită pentru rostire, economia cuvântului*”. E necesar să acordăm mult mai multă atenție gândirii și cultivării cuvântului [Ibidem, p. 365-367].

Limba este esența omenescului în om. Pentru a pătrunde/forma omenescul în om este necesar să se ajungă la esența lucrurilor, care ne parvine prin/din limbă. Dacă înțelegem că limba este cea mai înaltă și prima dintre toate chemările, atunci vom respecta esența acesteia. Dar gândirea noastră concepe *prea sărăcăcios* esența lucrurilor. Altminteri, *criza propriu-zisă a locuirii* vine din faptul că „muritorii au să caute neîncetat esența locuirii”. În plus, pentru locuire sunt esențiale construirea și gândirea. Ele au nevoie de exersare, de o lungă experiență și de o practică neîntreruptă. Ajuns în locuire, omul devine *ocrotit*,

cuvântului i se restituie „caracterul neprețuit al esenței sale” și „limba survine în Istorie în chip autentic” [Ibidem, p. 147-162].

În definiția lui E. Coșeriu dată limbajului primează *unitatea limbaj-cultură și identificarea limbii cu lumea, cu ființa și cu națiunea*: „Limbajul este, pe de-o parte, baza culturii, a întregii culturi și, pe de altă parte, este o formă a culturii. Adică, numai limbajul are această posibilitate de a fi limbaj și realitate în același timp, și de a vorbi și despre sine însuși. Muzica nu poate vorbi despre muzică, nici sculptura despre sculptură” [5, p. 102-103]. De aceea, *limbajul* educă, educă prin supunere la valori (C. Noica).

E. Coșeriu dezvăluie *esența caracterului social al limbajului* și, prin urmare, a *conștiinței lingvistice*, afirmând că „prima referință a limbajului este referința la alții”, iar „referința n-ar fi obiectivă dacă nu s-ar manifesta pentru alții”, de aceea „a fi om înseamnă a fi unul cu alții”. Datorită acestui fapt conținuturile noastre de conștiință sunt deja comune la origine. Or, dimensiunea fundamentală a alterității este în întreg, în capacitatea ființei umane de a se deschide către alte ființe. Limbajul, de aceea, se prezintă sub formă de limbă națională în conștiința de limbă a vorbitorilor, fiecare limbă este pentru ei „limbajul pur și simplu, modul în care această comunitate a interpretat lumea și o oferă ca lume universală tuturor celorlalte comunități” [6, p. 127].

Mai mult, fiecare vorbitor conține limba sa ca limbă universală, consideră că este lumea așa cum este ea concepută și înțeleasă și că este ordonarea lumii, adică transformarea lumii într-un cosmos ordonat așa cum o comunitate o oferă în general umanității. Dacă lumea mea este cea pe care mi-o dă mie limba mea, atunci „fiecare dintre limbi este o perspectivă asupra universului întreg” [Ibidem]. Astfel este confirmată ideea lui W. Humboldt despre limbă ca întruchipare a *viziunii despre lume a națiunii*, esența și rațiunea de a fi a națiunii.

E. Coșeriu deosebește trei tipuri de unități: o unitate pur lingvistică, o unitate națională și o unitate de stat. Unitatea lingvistică este baza unității naționale. Ceea ce motivează faptul lingvistic și activitatea noastră este această aspirație spre *unitate*. Or, limba este pentru vorbitor *legământ*, în sensul latin al cuvântului *obligatio* [Ibidem, p. 126-130].

Și M. Foucault atribuie limbajului valoarea de *esență a ființei umane*, atunci când afirmă că suntem dominați și îmbibați de acesta [10, p. 352]. Factorii care determină existența concretă a omului, menționează M. Foucault, sunt munca, viața și limbajul, deci și „accesul la el trece în mod obligatoriu prin cuvintele și prin organismul lui, prin obiectele pe care el le produce, ca și cum acestea ar fi cele care dețin adevărul în ceea ce-l privește; iar el însuși nu se dezvăluie propriilor săi ochi decât sub chipul unei ființe care este deja <...> într-o ireductibilă anterioritate, o ființă vie, un instrument de producție, un vehicul al unor cuvinte care îl preexistă”. Aceste valori îl anticipează și îl traversează, așa încât omul este mereu tentat să constituie o metafizică a vieții, a muncii și a limbajului. Numai că metafizica unui limbaj poate fi reapropiată doar devenind conștienți de propria cultură [Ibidem, p. 367-372].

La M. Heidegger unitatea limbii și culturii este explicată prin identificarea limbii cu dialogul. „Suntem *un* dialog, formulează simplu M. Heidegger. Dar știm că această simplitate este bogăția și profunzimea noastră originară. Aceasta înseamnă că unitatea dialogului constă în esențialitatea cuvântului, „asupra căruia cădem de acord, pe baza căruia suntem uniți și, în felul acesta, suntem în mod autentic noi înșine” [13, p. 87, 197-198]. Idee decisivă pentru noi, ea este confirmată de C. Noica,

care consemnează că ceea ce se comunică sunt cunoștințe, iar pentru înțeleșuri e mai mult decât comunicare – e comuniune. Dacă prin conștiință, menționează el în altă parte, natura a obținut o formă de uniune cu lumea, atunci și limbajul ne unește cu ceilalți [18, p. 158].

Despre unitatea națională realizată prin limbă a scris și C. Rădulescu-Motru, care crede că anume conștiința comunității de limbă este conștiința comunității de cultură, deoarece prin „cultivarea limbii se mijlocește cultura în genere” [24, p. 37, 80]. Atunci când oamenii iau cunoștință de comunitatea lor culturală, limba leagă gândurile și sentimentele lor într-o admirație comună și încetează să fie doar un simplu mijloc de comunicare, toate virtuțile limbii punând în valoare facultățile etnicului [Ibidem, p. 50]. Virtualitățile limbii, prin extinderea conștiinței comunității de limbă, se transformă în conștiința comunității de destin [Ibidem, p. 35]. Cultura și limba oferă, prin urmare, „certitudinea împlinirii, certitudinea de a fi ca personalitate, ca popor făuritor de istorie. A fi om de cultură înseamnă deja a fi om cu identitate, cu personalitate, precizează M. Cimpoi [3, p. 37].

Când C. Noica afirmă că „Limba *ta* nu e o limbă: e gândire, conștiință, orizont. Cu limba *ta ești*” [20, p.221], el identifică limba cu *gândirea*, cu *conștiința* și *orizontul uman*, cu *ființarea*. Filosoful român stabilește că limba este conștiință *ca proces* (=gândire), conștiință *ca stare*, conștiință *ca valoare și viziune*, conștiință *a existenței/mediului existențial și ființării*.

Ecuția *conștiință vs valori* ne trimite la adevărul că tot sensul vieții este legat de valori și că „ceva are sens fiindcă servește la realizarea valorilor” (M. Eliade). A da sens vieții este un *imperativ categoric* și presupune a indica acele *valori spirituale*, care vor duce la desăvârșirea personalității ca centru spiritual, deoarece se realizează astfel pe sine [23, p. 253; 354].

În opinia lui P. Andrei valorile constituie motivul tuturor acțiunilor. Însă între valorile sociale se produce o adevărată luptă pentru realizare. Omul are nevoie de o *conștiință teleologică* sau critică, care apreciază valorile în raport cu o valoare supremă – *idealul cultural, valoarea culturală* [1, p.103-106]. De aceea „statul democratic trebuie să facă din spiritual și din cultură un scop principal al activității sale”, dezvoltând în fiecare cetățean o conștiință puternică [Ibidem, p.9]. A trăi detașat de cultură înseamnă a trăi inconștient. Hegel a demonstrat cum mișcarea spiritului în câmpul culturii reflectă progresul conștiinței. Cultura semnifică faptul de „a pune în valoare” spiritul. Iar M. Eliade a subliniat, în repetate rânduri, că nicio „ordine socială nu se poate clădi decât pe noțiunea de *valoare*” [8, p. 140].

N. Hartmann, citat de N. Râmbu, demonstrează despre conștiința umană că rămâne mereu „oarbă” la anumite valori. Omul nu este capabil să cuprindă întregul câmp valoric – este un ideal de neatins vreodată pentru omul concret, manifestându-se astfel aspectul tragic al culturii ca realizare de valori. Este deci nevoie de un echilibru axiologic al valorilor, pe care marii gânditori ai omenirii au încercat să-l stabilească prin sensibilizarea ființei umane față de anumite valori [23, p. 360-363].

Înțelegem, așadar, interesul și neliniștea filosofilor, oamenilor de cultură, pedagogilor pentru acele realități care sunt mai expresive ontologic decât omul – limba (M. Heidegger, M. Eminescu, C. Noica). Pentru C. Noica limba istorică este manifestarea logosului încifrat *în noi și în lucruri*, limitația ce nu limitează, pentru că ea ne poate oferi universalul. Dar logosul este rațiune și limbă împreună. Prin urmare, rațiunea nu poate

controla și stăpâni pe deplin limba. Lucrurile se petrec în sens invers, afirmă C. Noica, citat de C. Moraru [17, p. 52-53].

În acest context, M. Foucault este îngrijorat de *raportul dramatic al limbajului cu vizibilul*, de faptul că lipsește „locul ordinii” [10, p. 25-29]. Gândirea, crede el, este dominată de imposibilitatea de a întemeia sinteze, ordinea este doar ceva de suprafață, iar faptul de a fi dominați de limbaj și sistem a provocat „moartea conștiinței” prin pierderea libertății.

Limba oferă totuși cea mai înaltă măsură posibilă de ordine și securitate, deoarece o *introducere-de-sens* este în același timp o *introducere-de-valoare*. F. Nietzsche vrea să demonstreze că limba funcționează în modul în care funcționează o credință, astfel limbajul nu va mai fi perceput ca închisoare, adică privare de libertate [Apud 11, p. 225-226]. În opinia lui R. Barthes, „spațiul închis” al vorbirii poate fi părăsit, devenind cavaleri ai credinței în limbă [Ibidem, p. 227], adică în cultură națională proprie, prin reflecție, gândire, exprimare. Orice încercare de exprimare, stabilește M. Cimpoi, este transformatoare. Mai exact, „limbajul este, esențialmente, un meta-limbaj” [3, p. 61].

A gândi, consemnează H. Wald, nu înseamnă a nu vorbi, ci a vorbi cu tine însuși. Iar „dacă gândirea implică vorbirea, atunci conștiința, care este gândirea gândirii, implică vorbirea despre vorbire. Conștiința se constituie pe temeiul unui metalimbaj”. Conștiința nu poate să conțină idei gata făcute, deoarece ele sunt semnificații ale lucrurilor. Dat fiind faptul că gândirea este rezultatul unei activități lingvistice, ea este efectul vorbirii, atunci „ideea vine vorbind” [26, p. 187-192].

Dacă gândirea este continuă devenire și este favorizată de experiență, atunci, parafrazându-l pe S. Kierkegaard, afirmăm că pentru a putea exista în limbă, omul trebuie să gândească limba (așa cum, de exemplu, trebuie să gândească „binele”, „frumosul” pentru a putea exista în ele) [Apud 11, p. 182]. Gândirea este dovada certă și sigură a faptului că existăm cugetând: „gândesc, deci exist” [7, p. 128-130].

Conștiința lingvistică, ca unitate a limbii și culturii, este o formă deosebită a conștiinței umane generale. Cei mai mulți cercetători identifică caracteristicile limbii și limbajului cu cele ale conștiinței și conștiinței lingvistice, cu ființa umană. Or, *limba este definitorie atât esenței umane cât și devenirii prin educație a omului în propria sa esență* (Vl. Pâslaru).

Conștiința lingvistică ca problemă educațională a fost tratată de către E. Coșeriu și reluată apoi de B. Schlieben-Lange, T. Slama-Cazacu, G. Bruner, M. Ciolac. Idei referitoare la conștiința utilizării limbajului au emis și J. Dewey, K. Popper, F. Ducat, Vl. Pâslaru etc.

Schlieben-Lange, urmând concepția dihotomică a lui E. Coșeriu, potrivit căreia conștiința lingvistică este o cunoaștere funcțională care se manifestă pasiv și negativ, relatează despre o „conștiință lingvistică implicită (întâlnită la orice vorbitor) care poate fi explicitată de către lingvist”. Din punct de vedere evolutiv, conștientizarea lingvistică este un proces care se elaborează stadal: treapta cunoașterii empirice și cea a cunoașterii raționale [Apud 4, p. 109].

E. Coșeriu susține că nimeni nu este inconștient când vorbește. Activitatea limbajului e perfect conștientă, dar nu e reflexivă [5, p. 87]. Se are în vedere acea tehnică a vorbirii – *a ști să faci*, care are bază intuitivă, dar foarte sigură [Ibidem, p. 14]. Conștiința vorbitorilor există deci intuitiv; subiectul vorbitor știe ce este o limbă, doar că știe intuitiv. Vorbind despre diferența dintre limbaj și filosofie, savantul constată că limbajul este

„o activitate fără nicio reflexivitate, adică fără să se întoarcă asupra sa și să întrebe ce este această activitate”. Diferența este, prin urmare, de nivel [Ibidem, p. 121-125]. Rezultă că, pentru a avea o atitudine de ordin superior față de activitatea lingvistică, ea trebuie să devină o activitate reflexivă.

Totodată, E. Coșeriu scrie că *alteritatea limbajului* (unitatea cu subiectele din trecut și cu subiectele actuale) face ca limba să fie pentru vorbitor *obligatio*, adică angajament. Astfel, ajungem la obiectul lingvisticii, care „trebuie să studieze limbajul ca obiectivarea unui subiect între subiecte, dotat cu alteritate”. În așa mod se explică și „greutatea alterității, pe lângă creativitate, în faptele de limbaj [5, p. 17; 6, p. 125]. Pentru cei care înțeleg limba reflexiv acest lucru trebuie să devină o sarcină, iar datoria formatorului este să propună idealuri de limbă [6, p. 130]. A vorbi *mai bine, mai frumos*, înseamnă a vorbi ca o *comunitate mai vastă* și acest lucru trebuie înțeles ca aspirație și ca „*afirmare a unei identități culturale superioare*” [Ibidem, p. 129].

În aria reflecțiilor de mai sus, profesorul Vl. Pâslaru dă limbii o definiție filosofico-pedagogică, executată în contextul perioadei de conceptualizare a reformei învățământului în R. Moldova: *Limba maternă este primul edificiu și exponent al culturii naționale. Ea este prima, cea mai firească și necesară condiție a dezvoltării personalității la toate etapele învățământului și de formare a viziunii asupra lumii; „în calitatea sa de viziune despre lume a poporului, de cel mai important tezaur spiritual”. Limba maternă „este nu doar un produs al activității, ci activitatea însăși”* [22, p. 225].

Iată de ce, conchide autorul, „aceste funcții ale sale ar trebui să constituie componentele principale ale materiilor de studiu”, limba maternă trebuind „să se studieze în școală nu ca o sumă de cunoștințe despre limbă ca mijloc de comunicare, ci ca formă de expresie a viziunii despre lume a poporului și, respectiv, drept cel mai important mijloc de afirmare a personalității în contextul culturii naționale”. Depășind conceptul pedagogic tradițional asupra limbii ca disciplină școlară, Vl. Pâslaru consideră că în educația lingvistică a elevilor accentul trebuie pus anume pe funcția formativ-conceptuală a limbii – de formare a competenței comunicativ-lingvistice, avansată până la calitatea de metacompetență – viziunea asupra limbii materne [Ibidem].

Conștiința lingvistică se formează printr-un sistem specific de activitate comunicativ-lingvistică, identificabil cu limbajul. Conștiința lingvistică presupune o corelație strânsă între *competența lingvistică*, care prevede utilizarea nemijlocită a limbii și *competența metalingvistică*, care se referă la felul cum se produce acest lucru, ca o reflecție asupra utilizării și ca un instrument pentru a fi înțeles. Competența lingvistică, pe măsură ce se formează, contribuie la formarea competenței metalingvistice, adică se urmează calea de la metalingvistic spre lingvistic, dar deja la un nivel superior. Având această competență, vorbitorul poate să-și reprezinte propria activitate de limbaj și să-și aprecieze rezultatele exprimării. Competența metalingvistică presupune o *monitorizare a exprimării* și are rolul de a-l învăța pe vorbitor cum să vadă limba, cum s-o înțeleagă.

Formarea conștiinței lingvistice a ființei umane presupune o raportare a exprimării personale la sine, ea văzându-se pe sine prin interpretarea, „gândirea” limbajului pe care îl utilizează. Ea poate formula răspuns la întrebările „*Ce știu despre felul cum mă exprim?*” sau „*Cum se spune în limba română?*”. Conștiința lingvistică reprezintă și protejează *integritatea și identitatea* ființei umane. Ea se manifestă în atitudinea față de valorile naționale exprimate, manifestate prin limbă.

Semnificațiile corelațiilor *limbaj-gândire; limbaj-conștiință; limbaj-cultură*, care fac posibilă acțiunea de formare a conștiinței lingvistice, sunt cuprinse în următoarele

idei: conștiința, fiind o gândire a gândirii, implică și „vorbirea despre vorbire” sau necesitatea formării unei competențe metalingvistice; or, conștientizarea necesității unui limbaj interior este logica reflexivă care conduce la metalimbaj; limbajul este catalizator al conștiinței, căci obiectivează prin conștiință cunoștințele elevului; el aparține persoanei în măsura în care îl utilizează, fiind o structură a conștiinței „în discuție cu ea însăși”; acest raport se produce sub incidența *legii integrării verbale*, care afirmă că procesul de influențare a comportamentului verbal și al celui de semnificare este unul conștient [5, 7, 13, 25, 26].

Conștiința lingvistică reprezintă starea mentală ocurentă conștientă a ființei umane de subiect al vorbirii – ascultător, lector și producător de acte orale și scrise ale vorbirii, și de subiect al formării propriiei conștiințe lingvistice.

Actul de limbaj este indicator al conștiinței, prin el omul se reprezintă pe sine, iar *actul reflexiv* este un donator de sens, ambele acte integralizând conștiința lingvistică. Ea are ca trăsătură caracteristică faptul că este permanent „trează”, în lucru.

Raporturile *conștiinței cu educația*, ne oferă răspunsuri clare la întrebarea lui M. Eliade despre cum putem forma capacitatea oamenilor de *a-și asuma viitorul culturii* [8, p. 157].

Condiția indispensabilă de realizare a personalității este devenirea în spațiul libertății prin universalizare, autocunoaștere și autoapreciere. Fiecare persoană umană trebuie să participe la emanciparea sa prin efort propriu. Spiritul nu se realizează fără efort, fără „o noblețe a spiritului, o sensibilitate delicată, un caracter aparte, un nivel ridicat de cultură și de educație” [23, p. 350]. De aceea curajul este considerat de un număr mare de filosofi ai culturii drept valoare fundamentală care ajută la cucerirea libertății și se opune fenomenului de manipulare a conștiinței. G. Liiceanu scrie: „Curajul este mersul prin frică înspre faptul de a fi liber: ceva este mai important decât faptul de a fi, și acest „ceva” este însăși libertatea ca fel adevărat de a fi” [14, p.54]. Or, educații trebuie să-și trăiască educația ca pe un fenomen al libertății, căci „schimbarea ființei umane prin educație”, scrie Vl. Pâslaru, este o „schimbare de atitudine” [22, p. 55], ceea ce impune educației calitatea de a fi dinamică, formativă și centrată valoric, căci „actul educațional este echivalent cu procesul formării unor atitudini fundamentale care sunt înglobate în termenul generic *cultură*” [Ibidem, p. 47].

Dacă ești privat de valorile care contează în comunitatea ta culturală, fiind, în același timp, preocupat mai mult de lucruri comune, dar lipsit totuși de o „comunitate în sensul tradițional al cuvântului”, eul devine victima fragmentării, al inconștienței, menționează Iv. Markova [16, p. 47-52]. Ca o confirmare a acestora vine teza lui C. Noica, citat de C. Moraru, potrivit căreia problema esențială a ontologiei trebuie să fie „*nu atât accesul nostru la ființă, cât accesul acesteia la o afirmare unitară*” [Apud 17, p. 43].

Devenirea înseamnă schimbare; ordinea umană ca proces gândit, reflectat al devenirii implică angajare și responsabilitate; atunci scopul educațional major trebuie să fie acela de a cultiva cel mai înalt nivel de învățare conștientă. Or, formarea conștiinței/conștiinței lingvistice este o asigurare împotriva dezordinii. Lumea spirituală, ordinea, unitatea pot fi edificate doar de o conștiință reflexivă. Educația este cu adevărat valoroasă și umană dacă trezește conștiința celui care învață, iar *educația lingvistică se identifică ca atare dacă formează conștiința lingvistică și se realizează în baza acestei conștiințe lingvistice.*

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Andrei P. *Filosofia valorii*. Iași: Editura Polirom, 1997.
2. Cimpoi M. *Limba română, „casă a ființei noastre”*. În: Akademos. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă. 2011, nr. 3 (22), p. 18-22.
3. Cimpoi M. *Nostalgia centrului*. În: Limba Română, nr. 7-9, 2002.
4. Ciolac M. *Sociolingvistica școlară*. București: Editura ALL, 1997.
5. Coșeriu E. *Lingvistica integrală*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996.
6. Coșeriu E. *Unitatea lingvistică – unitatea națională*. În: Limba Română, nr. 10, 2002.
7. Descartes R. *Discurs despre metoda de a ne conduce bine rațiunea și a căuta adevărul în științe*. București: Editura Academiei Române, 1990.
8. Eliade M. *Profetism românesc. I*. București: Editura Roza vânturilor, 1990.
9. Eliade M. *Profetism românesc. 2*. București: Editura Roza vânturilor, 1990.
10. Foucault M. *Cuvintele și lucrurile*. București: Editura Univers, 1996.
11. Fürst M., Tinks J. *Manual de filosofie*. București: Humanitas, 2006.
12. Hegel W. *Fenomenologia spiritului*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1965.
13. Heidegger M. *Originea operei de artă*. București: Editura Univers, 1982.
14. Liiceanu G. *Despre limită*. București: Editura Humanitas, 2004.
15. Lupașcu Șt. *Universul psihic*. Iași: Institutul European, 2000.
16. Marcova Iv. *Limba și autenticitate*. În: Psihologia socială, nr. 4, 1999.
17. Moraru C. *Constantin Noica (monografie)*. Brașov: Editura Aula, 2000.
18. Noica C. *Devenirea întru ființă*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
19. Noica C. *Introducere la miracolul eminescian*. București: Editura Humanitas, 1992.
19. Noica C. *Povestiri despre om*. București: Editura Cartea românească, 1980.
20. Oprea I. *Limba literară și conștiința națională*. În: Limba română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente. Casa Limbii Române. Chișinău, 2008.
21. Pâslaru VL. *Principiul pozitiv al educației*. Chișinău: Editura Civitas, 2003.
22. Râmbu Nicolae. *Tirania valorilor*. București: Editura didactică și pedagogică, R. A., 2006.
23. Rădulescu-Motru C. *Etnicul românesc*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1999.
24. Vâgotski L. S. *Opere psihologice alese. Vol. II*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1972.
25. Wald H. *Ideea vine vorbind*. București: Editura Cartea românească, 1983.